

AKTUÁLNÍ PROCESY VÝVOJE OSÍDLENÍ

**GEOGRAFIE OBYVATELSTVA A OSÍDLENÍ
II/10**

POROVNÁNÍ SUBURBIA A POSTSUBURBIA (BORSODORF 2004)

charakteristika	suburbia	postsuburbia
Impulz	Nárůst obyvatel, urban sprawl	Nárůst mobility – migrace do jádrových měst
Podmínky	Poptávka po plochách na bydlení, průmyslová prefabrikace, nízké stavební náklady, dosažitelnost veřejnou hromadnou dopravou	Ekonomická a politická transformace, kulturní globalizace, diverzita životních stylů, segregace / polarizace, post-fordistická flexibilita, deregulace, nárůst individuální mobility
Image	Život v přírodě, útěk od hluku a znečištění ovzduší	Postmoderní život/-ní styl, orientace na sport a volný čas
Infrastruktura	Jen základní infrastruktura, málo možností k zaměstnání v místě bydliště	Vybudovaná a specializovaná nákupní a volnočasová infrastruktura, dostatek pracovních příležitostí
Vzhled	Normovaná architektura a zelené plochy	Rozrůzněná architektura a zelené plochy
Aktéři	Mladé rodiny, střední a nižší vrstvy	Všechny sociální vrstvy, investoři, obchodníci, zájemci o sport a volný čas
Výsledek	„betonklötze“, panelové stavby, noclehárny, „zelené vdovy“, monotónnost / monofunkčnost	Sociální, ekonomická a prostorová fragmentace, multifunkčnost, restruktura venkova, návrat střediskovosti jádrových měst
Funkce	Komplementární funkce k centru (obytná funkce)	Nová prostorová kategorie s městskými a venkovskými funkcemi

TVORBA EDGE-CITY (GARREAU 1991)

- Nová centra vzdálená od jádrových měst, v průměru 50 km
 - specifika USA
 - N 123 (L.A., W.D.C., N.Y.C.), v plánu 83
 - (Londýn, Paříž, Madrid)
- Kritéria:
 - Min plocha: 460 tis. m² (5 mil. stop²)
 - Více než 56 tis. m² (600 tis. stop²) maloobchodních ploch
 - Převaha dojížděky nad vyjížděkou, tj. více pracovních příležitostí než obyvatel v aktivním (produktivním) věku
 - *Single end destination*: plnohodnotná infrastruktura v MO, zábavě, rekreaci atd.
 - Před 30 lety bez sídla (města)

○ Kritéria k zachycení modernizace:

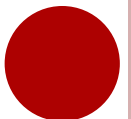
- Index bydlení: počet bytů na obytnou budovu
- Podíl zaměstnaných žen (indikátor emancipace)
- Vzdělanost (lidský kapitál, VŠ + SŠ, index)

○ Exurbanizace

- Přesun bydlení obyvatel do výrazně venkovských území

○ Counter-urbanizace

- Posílení malých a středních měst

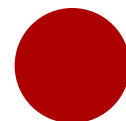

○ Amenitní migrace (MOSS 2006)

- Přesun původně městského obyvatelstva do oblastí s lepšími životními podmínkami (kvalitou života)
- Především horské oblasti, „dálkové“ pendlování, zapojení informačních technologií
- Druhé bydlení, senioři

○ Periurbanizace / rurbanizace

- Výrazný rozdíl mezi „nočním“ a „denním“ obyvatelstvem – komplementární prostory k městskému centru
 - Používáno ve Francii, Švýcarsku

URBAN SPRAWL (BORSODORF, BENDER 2010)

	suburbia	periurbia	post-suburbia	exurbia	counter-urbia	desurbanizace	edge city
Vztah k tradičnímu jádru města	silný	ještě silný	slabý	silný	ještě silný	slabý	velmi slabý
Vzdálenost od tradičního jádra města	malá	střední	střední	střední až velká	střední až velká	velká	velká
Pohyb (pendlování)	vyjíždka	vyjíždka	vyrovnaný	vyjíždka	vyjíždka	žádný	dojíždka
Střediskovost	žádná	žádná	střední až vysoká	žádná	žádná	-	vysoká
Ztráta pro jádro města	žádná	obyvatelstvo	obyvatelstvo, pracovní místa	obyvatelstvo	obyvatelstvo a pracovní místa	obyvatelstvo a pracovní místa	obyvatelstvo a pracovní místa
Hnací síly / motivace	levné bydlení	levné bydlení	životní styl, kvalita života	kvalita života	dosažitelnost, kvalita života	konkurenční výhody pro podniky	konkurenční výhody pro podniky

FAKTORY KONCENTRACE A DEKONCENTRACE

(GAEBE 2004)

koncentrace	dekoncentrace
<ul style="list-style-type: none">- Reprezentativní lokality s vysokou prestiží- Aglomerační výhody (mj. hustota informací / kontaktů)- Činnosti vyžadující střediskovost (např. služby pro VaV- Atraktivní historické struktury v jádru města (investice k zachování)- Náklady na vymístění (deinvestice)- Do centra orientovaná dopravní síť (dobrá dosažitelnost veřejnou dopravou)- Preference městského životního stylu	<ul style="list-style-type: none">- Ztráta lokalizační výhody v jádru města- Stavební úpadek a sociální konflikty v jádru města- Lokalizační výhody v zázemí (nově založené a vybavené plochy, relativně málo omezení při stavbě a využití)- Relativně nízká cena půdy v zázemí – nárůst poptávky- Dobrá infrastruktura, dosažitelnost v zázemí X špatná jádrového města- Nové technologie (např. dopravní prostředky)- Relativně nízké náklady na dopravu a energie- Bytová politika (podpora bytové výstavby)- Měkké faktory (hodnota bydlení, volného času)- Reintegrace bydlení a práce

ÚPADEK MĚSTA

○ Definice (FASSMANN 2004)

- Projevy nedostatků ve fyzické (hmotné) struktuře města, od nepatrného ovlivnění funkce nebo vzhledu až po úplný rozklad
 - Prázdné/volné plochy, méněhodnotné stavby
 - Segmentace trhu s byty
 - Koncentrace osob závislých na sociální podpoře, nezaměstnaných, s nízkým vzděláním, etnických menšin, cizinců apod.

○ Ekvivalenty:

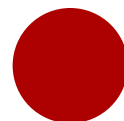
- Blight, degradace, tvorba slumů

○ Duální model cyklu vývoje města (LICHTENBERGER 1990)

- Růst města od centra směrem k periférii
- Obnova centra v původním charakteru, funkci, využití NEBO nově
- Úpadek přechodnou fází (BURGESS 1925, *zone in transition*)

- Teorie úpadku města (FRIEDRICHS 1993)
 - Problémy v ekonomické struktuře, trhu práce, vývoji obyvatelstva, komunálních financích a investicích
- Standard vybavenosti
 - Topení, voda, odpady – životnost infrastruktury 75-100 let
 - Sociální bydlení – ohrožené lokality – napětí
- „smršťující se“ města (*shrinking cities*)
 - Negativní změny zejm. v jádru
 - Demografické – pokles obyvatel,
 - Ekonomické – deindustrializace, oslabení financí
 - Společenské – pasivní segregace,
 - fyzické/materiální – volný bytový fond, obchody, kanceláře
 - Cirkulačně kumulativní působení („začarovaný kruh“, špatný image)
- Cesty / řešení – plánovací věda a praxe:
 - Perforované město:
 - Likvidace původní zástavby (užití) a náhrada/výstavba RD
 - Transformované město (lean city):
 - Zaměření na části vhodné k zachování a jejich přestavba (zhodnocení), symboly - stabilizace

SANACE A OBNOVA MĚSTA

○ Sanace

- Stavebně technická opatření směřující k zachování a zhodnocení postižených částí měst a jejich budov

○ Obnova

- Rozšíření o sociální a ekonomické struktury, funkční souvislosti
- Potřeba koordinovaného přístupu + pravidla/kompetence veřejné správy

○ Kontinuita vývoje X dopad katastrof (války, požáry)

- Ochrana památek

○ „velký vzor“ – Paříž 1853-1870

- Právo vyvlastnění, reprezentační a vojenské zájmy, vedení a šířka ulic, zeleň, technická infrastruktura
- Zrod sanačního plánování
 - Mj. Praha 1893

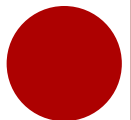
GENTRIFIKACE

- Pojem (GLASS 1964), *gentry* – nižší šlechta
 - Obnova stavební substance přinášející zřetelné zlepšení kvality se současným tlakem na výměnu dosavadního obyvatelstva s nízkým sociálním statusem za nové finančně silné
- Invazivně sukcesivní proces – 5 etap:
 - Průkopníci (*pionere, single, studenti, umělci*)
 - zlepšení obchodu a služeb (*Kneipen, secondhand, antik*)
 - Gentrifier – vyšší standard, městský životní styl
 - *Yuppies: young urban professionals*
 - Renovace, osobní vlastnictví
 - Odchod původního obyvatelstva a částečně i pionýrů, výběrové obchody a gastronomie
- Rozdílný průběh v oblastech světa
 - Ve střední Evropě v částech s hodnotnou architekturou
 - Změna image
 - Posílení sociálně prostorové polarizace

REURBANIZACE

- Znovuobnovené zhodnocení jádra (vnitřního města, centra) / urbanita (městskost)
 - Nárůst počtu obyvatel, pracovních příležitostí, návrat migrantů, nová výstavba ve vnitřním městě
- Společenská pluralita
 - Rozšířená nabídka bydlení v blízkosti práce, nabídka vzdělání, kultury, volného času
- Rozmanitost typů domácností
 - Singles, bezdětné páry, bytová společenství, rodiny
- Stabilizace vnitřního města
 - X konec „mezi- a vnitroregionální dekoncentraci“
 - Nárůst velkých měst prostřednictvím „vnitrokomunální lokální selekce“

- Pravidlo pořadí velikosti měst (*rank size rule*)
 - Pravidelnost ve velikosti měst v určitém území
 - Lineární závislost při použití logaritmické stupnice
- Funkce sídla
 - Potřeba území: nájemné, cena půdy, daně
 - Sledování činností, využití
 - Překonání území: časová náročnost, dopravní náklady
 - Propojení/zapojení do systému (struktury)
 - Spádové území, zesítnění, dosah – lokální až nadregionální
- Funkční diferenciacce
 - Podle činností/sektorů X město (středisko) x venkov/zázemí
 - Deskripce a explanace funkčních jednotek (zón)
 - city, obytná část, dopravní linie apod. – typologie
 - Střediskovost a městský systém

MĚSTSKÉ FUNKCE V RŮZNÝCH KULTURNÍCH OBLASTECH/OBDOBÍCH (WIRTH 1975, UPRAVENO, VÝBĚR)

Typ funkce	Klasická antika	Moderní západní město	Tradiční japonské město
Politická a správní	+	+	+
Vojenská a obranná	+	0	•
Právní a soudní	+	+	+
Náboženská a kultovní	+	•	•
Infrastrukturní	•	+	0
Kulturní a duchovní	•	+	•
Tržní (obchodní) pro zázemí	+	+	+
Tržní (obchodní) pro širší okolí	•	+	•
Ekonomická a finanční	•	+	•
Sekundární sektor (řemesla a průmysl)	+	+	+
(Pří)městské zemědělství	+	•	+

+ plně zastoupená

• nedokonale vybudovaná nebo neprokazatelná

o žádná

○ Klasifikace/typologie měst

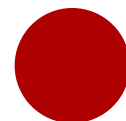
- Podle zaměstnanosti (např. průměr?), zaměření:
 - Průmyslová, obchodní (malo-, velko-), dopravní, hornická, univerzitní, cestovního ruchu, důchodců X bez dominance (smíšená)
- Koncept základní X doplňkové funkce
 - Zajištění pro zázemí (městotvorné)
 - Zajištění pro (samotné) město – obslužné

○ City

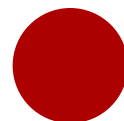
- Koncentrace obchodních a správních zařízení, 3. dimenze
 - Denní X noční obyvatelstvo, pěší zóny, shopping-galerie
- *City centre, downtown, central business district (CBD)*
 - Část, blok – index výšky, intenzity, výloh

○ Regionální město (HILLEBRECHT 1962)

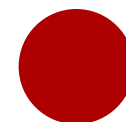
- Plánovité uspořádání vztahů mezi centrem a zázemím – decentrální koncentrace
 - Dostupnost veřejnou dopravou (30-45 min), volná (rekreační, zemědělství, les) území, radiální uspořádání
 - Hannover, Porúří, Randstad Holland

- Vymezení aglomerací:
 - Funkční model – vztahy mezi jádrem a zázemím
 - Dopravní proudy, dojíždka, infrastruktura
 - Strukturální model – členění/diferenciace prostoru
 - Zastavěné území (intravilán), druh zástavby (morfologie), hustota obyvatelstva / pracovních míst, struktura obyvatelstva, zaměstnanost podle sektorů
- Použití administrativních jednotek / hranic
 - Obtížnost mezinárodního srovnání
 - Network on *Urban Research in the European Community (NUREC)* – Atlas evropských aglomerací, 1994
 - Odstup budov menší než 200 m, zelené plochy méně než 25 ha → 330 (s více než 100 tis. obyv.)
- Projekt 5. RP EU *Competitive Metropolies*
 - *Core city, rest of the core city, suburban belt, fringe*

- Městské funkční prostory
 - Hustota ekonomických aktivit, sociálních příležitostí a interakcí (CICCONE/HALL 1996)
- Evropské městské funkční prostory
 - Koncentrace obyvatel, činností, kapitálu a budov
 - Hlavní dopravní cesty, železnice a letiště – pohyb obyvatel, zboží, energie, informací a peněz / dojíždka
- Městské funkční regiony
 - Dojíždka – min. 20 tis. pracovních příležitostí / 15 % z celku

MODELY MĚST – VNITŘNÍ STRUKTURA

- Heterogenita –
 - Vnitřní členění, čtvrtě
 - Půdorys, nárys, stavební materiál
 - Složení obyvatelstva (aspekty kulturní, etnické, náboženské)
→ bazary, kasty, segregace
- Chicagská škola –
 - popis/vysvětlení severoamerických měst
 - Koncentrické uspořádání / BURGESS 1925
 - City/loop, obchod, bydlení nižší – střední – vyšší třída, spádová oblast
 - Model klínů / HOYT 1939
 - Homogenní sektory, podmíněnost dopravními liniemi
 - Více jader / HARRIS/ULLMAN 1945
 - Specializovaná jádra (shopping center, průmysl, volnočasová centra
(princip puzzle

STŘEDISKOVOST

- „přebytek“ významu lokality oproti zázemí (CHRISTALLER 1933)
 - Ekonomicko-organizační zákonitosti v rozdělení/ rozmístění sídel různé velikosti v území –
 - zrod lokalizační teorie pro terciární sektor s aplikací městském plánování a prostorovém uspořádání
- Předpoklady
 - Homo oeconomicus (max. zisku, min. nákladů)
 - Homogenní území
 - Minimalizace počtu při optimalizaci zajištění
- Znaky:
 - Přebytek zboží a služeb ve středisku (těžišti)
 - Každé zboží / služba má specifický (územní) dosah
 - Střediskovost je měřitelná, hierarchicky (řádovostně) uspořádaná
 - Jako nejvhodnější – hexagonální princip
- Ne město X venkov, ale středisko a doplňková / spádová oblast
- Praktická aplikace
 - Ijsselmeer-polder, nákupní střediska v Tyrolsku

TEORIE GLOBÁLNÍCH MĚST (FRIEDMANN 1986)

- Světová města
 - Dobrá dostupnost nejmodernějšími dopravními prostředky
 - Nejvyšší kategorie (1989) –
 - Tokio, Singapur, Los Angeles X východní pobřeží USA a Evropa níže?
- Space of flows / CASTELL 1989
- Global city
 - Globální ekonomické centrum
 - Mezinárodně „obchodovatelné“ služby:
 - nakladatelství, reklama, bankovníctví, advokacie / média, architektonické kanceláře, OSN-instituce, vědecké publikace
- World city
 - Tradiční politické, kulturní, kosmopolitní centrum celosvětového významu

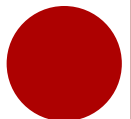
HIERACHIE GLOBÁLNÍCH MĚST

(PODLE STUDIJNÍ SKUPINY GLOBALIZATION AND WORLD CITIES, 1996)

	Se silnou relevancí	Londýn, New York
Globální města	S nižší relevancí s kulturním zaměřením	Los Angeles, Paris
	V počátečním stádiu	Amsterdam, Boston, Chicago, Madrid, Milán, Moskva, Toronto
	Zárodky globálních měst se specializovaným zaměřením	Ekonomicky Politicky a společensky
Města „částečně zasíťovaná“	Kulturně	Berlín, Kodaň, Mnichov, Oslo, Řím, Stockholm, Melbourne
	Politicky	Bangkok, Peking, Vídeň
	Společensky	Manila, Nairobi, Ottawa
Celosvětově vedoucí města	Primárně ekonomické globální vztahy	Frankfurt, Miami, Mnichov, Osaka, Singapur, Sydney, Curych
	Primárně neekonomické globální vztahy	Abidjan, Addis Abeba, Atlanta, Barcelona, Basilej, Denver, Harare, Káhira, Lyon, Manila, Mexico, Bombaj, New Dillí, Šanghaj

KONVERGENTNÍ A DIVERGENTNÍ VÝVOJ V KULTURNÍCH OBLASTECH

- Konvergence:
 - Ve smyslu modernizace určité vývojové fáze se stejným cílem –
 - obdobné technologické, ekonomické a společenské procesy
- Divergence
 - V různých regionech zdůraznění specifik
- Mezi (LICHTENBERGER 1989):
 - Technologický vývoj, stavební technika, doprava X
 - Politický systém, principy urbanismu a územního plánování
 - „trvalé“ struktury jako normy a chování obyvatel, morfologie měst, správní organizace (setrvačnost)

HLEDISKA VÝVOJE MĚST PODLE KULTURNÍCH OBLASTÍ

(BÄHR/JÜRGENS 2005, UPRAVENO)

indikátory (stupnice 1 → 4)	kulturní oblasti										
	Západní Evropa	Rusko / Východní Evropa	Severní Amerika	Austrálie	Japonsko	Orient	Jižní Asie	Latinská Amerika	Jihovýchodní Asie	Afrika (jižně od Sahary)	Východní Asie / Čína
trvání kontinuálního městského vývoje (dlouho → krátce)	2	2	3	3	2	1	1	3	3	4	1
evropsky chápané založení / usměrňování města (hodně → málo)	1	1	1	1	4	3	2	2	2	2	4
růstová dynamika obyvatelstva / přírůstek městského obyvatelstva (nízký → vysoký)	1	1	2	2	1	4	3	3	3	4	2
ekonomický stupeň rozvoje / HDP v paritě kupní síly (vysoký → nízký)	1	2	1	1	1	3	3	2	3	4	3
technologický pokrok / počet osobních aut na 1000 obyv. (vysoký → nízký)	1	2	1	1	1	3	4	2	3	4	4
vliv plánovací politiky (plánování → neformální)	2	1	2	2	2	4	4	3	3	4	1

- 6 oblastí pro klastr-analýzu (FASSMANN 2004)
 - Obyvatelstvo a společnost, ekonomika, dopravní technologie, stavební technologie, politika, plánování
 - Průmyslové státy: SA + AO, ZE + VE / JAP
 - Rozvojové země: JVA + LA, O + JA
- Zvýšení rozdílů mezi Severem a Jihem
 - Hyperurbanizace (over-urbanization)
 - Shop-house, bipolární města
- Sblížení životních stylů
- Nové „vnitroměstské“ uspořádání
 - Odklon od monocentrické k polycentrické struktuře
 - Sociální polarizace, sociálně prostorová segregace a fragmentace
 - Rozšíření tzv. gated communities

